

УДК 631.1:332.3

Лико Д.В., д. с.-г. н., професор, завідувачка кафедри екології, географії та туризму

Портухай О.І. к. с.-г. н., доцент, професор кафедри екології, географії та туризму

Рівненського державного гуманітарного університету

Крупко Г.Д. к. с.-г. н., в. о. директора

Рівненської філії ДУ “Держґрунтохорона”

РАЦІОНАЛЬНЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЯК УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Анотація. Обґрунтовано необхідність раціонального землекористування сільськогосподарськими угіддями для забезпечення переходу до сталого розвитку об'єднаних територіальних громад (далі ОТГ) на прикладі Зарічненської селищної ОТГ Вараського району Рівненської області. Наведено еколого-агрохімічні показники ґрунту на території громади та проаналізовано стан сільськогосподарських угідь за еколого-агрохімічною оцінкою. Розглянуто доцільність вибору науково-обґрунтованої системи землеробства з урахуванням конкретних ґрунтово-кліматичних умов Поліського регіону.

Ключові слова: раціональне землекористування, еколого-агрохімічна оцінка, науково-обґрунтована система землеробства.

Земельні ресурси включають у себе землі, які використовують у різних галузях народного господарства та є головним природним ресурсом держави. Тому обов'язковою екологічною вимогою та принципом земельного законодавства, згідно нормативних документів, є раціональне використання земель громадянами, підприємствами, установами та організаціями на основі широкого застосування новітніх технологій [2;3]. Під раціональним використанням сільськогосподарських угідь варто розуміти баланс між екологічними вимогами і ефективністю використання земель [5].

Після проведення адміністративної реформи були створені об'єднані територіальні громади, земельні ресурси яких стали важливою складовою у формуванні цілей та завдань стратегій їхнього сталого соціально-економічного розвитку. Особливо необхідним є усвідомлення того, що раціональне землекористування сільськогосподарськими угіддями має базуватися на науково-обґрунтованій системі землеробства. Такий підхід дозволить зберегти ґрунтовий покрив від зниження показників родючості та забруднення важкими металами, пестицидами.

Мета дослідження полягала в обґрунтуванні необхідності раціонального землекористування сільськогосподарськими угіддями для забезпечення переходу до сталого розвитку об'єднаних територіальних громад на прикладі Зарічненської селищної ОТГ Вараського району Рівненської області.

Зарічненська селищна ОТГ була утворена 12 червня 2020 року, до складу якої увійшов 31 населений пункт у результаті добровільного об'єднання 10 сільських рад (Борівської, Вичівської, Дібрівської, Перекальської, Новорічицької, Неньковицької, Морочненської, Річицької, Кухітсько-Вільської, Серницької сільських рад). Адміністративним центром визначено смт. Зарічне.

Значну частину земельного фонду Зарічненської селищної ОТГ становлять ліси та лісовкриті площі 50174,9 га (46,2%), сільськогосподарські угіддя займають 36937,0 га (33,9%), з них рілля – 18479,5 га (17% загальної площі земель громади та 50% сільськогосподарських угідь).

Згідно даних ДП «Рівненський інститут землеустрою» на території громади 1109,0 га сільськогосподарських угідь є забрудненими (включаючи радіонуклідне забруднення) та не використовуються в сільськогосподарському виробництві.

Відповідно до фізико-географічного районування досліджуваній регіон розташований на Східноєвропейській рівнині у зоні мішаних (хвойно-широколистяних) лісів (Поліський край), область Волинського Полісся [4]. Для громади характерний поліський ландшафт, у межах якого спостерігається висока лісистість, заболоченість місцевості, поширення на великих просторах луків (міжрічкових та заплавних) та переважання малородючих ґрунтів.

За агрогрунтовим районуванням Зарічненська селищна ОТГ знаходяться у зоні Українського Полісся з дерново-підзолистими і болотними ґрунтами на давньо-алювіальних, водно-льодовикових відкладах і морені, провінція Західна з дерново-підзолистими, переважно оглеєними, дерновими (подекуди карбонатними), болотними, в. т.ч. торфовими ґрунтами. Найбільш поширеними ґрунтами на території громади є дерново-підзолисті глееві, дерново-підзолисті глейові осушені, торф'яно-болотні і торф'яники мілкі осушені, а також заплавні дернові глееві осушені.

Відповідно до сільськогосподарського районування північ Західно-Поліського регіону належить до тваринницького району інтенсивного типу, що характеризується м'ясо-молочним скотарством, льонарством, картоплярством [4].

Згідно даних Рівненської філії ДУ «Держґрунтохорона» у Х турі агрохімічної паспортизації земель були обстежені сільськогосподарські угіддя у сільських населених пунктах Борове, Вичівка, Дібрівськ, Кухітська Воля, Перекалля, Серники. Середньозважені еколого-агрохімічні показники обстеженої ріллі наведені у табл.1.

У більшості досліджуваних населених пунктів ґрунти характеризуються середнім умістом гумусу 2,6–2,8%, за винятком с. Кухітська Воля, де його вміст є підвищений і становить 6,3%. За реакцією ґрунтового розчину – середньоокислі (рНсол. 4,7–4,9), слабоокислі (рНсол. 5,1–5,2) та нейтральні (рНсол. 6,3). Вміст азоту, що легко гідролізується, змінюється від низького (125 мг/кг), середнього (176–198 мг/кг) до підвищеного (216–219 мг/кг). Вміст рухомих сполук фосфору свідчить про низький (45 мг/кг), середній (62–87 мг/кг) та підвищений (103 мг/кг) ступінь забезпечення; рухомих сполук калію – дуже низький (34–41 мг/кг), низький 59–63 (мг/кг). Рілля має слабкий рівень забруднення рухомими сполуками Pb, Cd, дуже високий – Co, що не перевищують відповідні ГДК (Pb – 6,0 мг/кг; Cd – 0,7 та Co – 5,0) [1]. За показником щільності забруднення ¹³⁷Cs та ⁹⁰Sr – ґрунти умовно чисті.

Таблиця 1

Середньозважені еколого-агрохімічні показники обстеженої ріллі на території Зарічненської селищної ОТГ

Показники	Населені пункти Зарічненської селищної ОТГ					
	Борове	Вичівка	Дібрівськ	Кухітська Воля	Перекалля	Серники
Гумус, %	2,7	2,8	2,6	3,2	2,8	2,7
рН сольової витяжки	5,1	4,9	4,7	6,3	5,2	5,1
Лужногідро-лізований азот, мг/кг	197	176	219	216	125	198
Рухомі форми фосфору, мг/кг	103	85	67	62	45	87
Вміст обмінного калію, мг/кг	63	38	37	59	34	41
Рухомі форми Pb, мг/кг	1,1	0,8	1,0	0,9	1,0	1,0
Рухомі форми Cd, мг/кг	0,16	0,13	0,12	0,17	0,12	0,15
Рухомі форми Co, мг/кг	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3
¹³⁷ Cs, Кі/км ²	0,93	0,17	0,81	0,24	0,41	0,51
⁹⁰ Sr, Кі/км ²	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01

Згідно даних Рівненської філії ДУ «Держґрунтохорона» еколого-агрохімічний бал ґрунтів на території населених пунктів Зарічненської селищної ОТГ змінювався від 30 до 40. Це свідчить про їхню низьку якість, невисоку забезпеченість поживними речовинами, що прямопропорційно впливає на вихід зернових одиниць, таблиця 2.

Із наведених у таблиць 1 та 2 даних випливає, що для отримання високоякісних продуктів харчування та збереження земельних ресурсів важливим є внесення мінеральних та органічних добрив, а також вибір невибагливих до показників родючості сільськогосподарських культур.

Раціональне землекористування сільськогосподарськими угіддями має базуватися на науково-обґрунтованій системі землеробства, що розробляється тільки з урахуванням конкретних ґрунтово-кліматичних умов, тому відрізняється для різних регіонів України.

Так, для Полісся у структуру посівних площ входять технічні культури, корми для тваринництва, система землеробства має свої особливості. На дерново-підзолистих і сірих опідзолених ґрунтах необхідно вносити добрива і проводити вапнування для зміни реакції ґрунтового розчину,

що дозволить успішно вирощувати озиму пшеницю та жито, льон, картоплю, люпин, горох, гречку, конюшину і навіть цукрові буряки. На піщаних легких за гранулометричним складом ґрунтах доцільніше вирощувати озиме жито, вико-вівсяні та люпино-вівсяні сумішки, люпин, картоплю. Для збільшення забезпечення поліських ґрунтів органічною речовиною, з метою підвищення родючості, доречно у сівозміну вводити сидеральні люпинові пари, вирощувати проміжні культури, а також вносити більшу кількість гною [6].

Таблиця 2

**Еколого-агрохімічна оцінка ґрунтів сільськогосподарських угідь
Зарічненської селищної ОТГ**

Показники	Населені пункти Зарічненської селищної ОТГ					
	Борове	Вичівка	Дібрівськ	Кухітська Воля	Перекалля	Серники
Еколого-агрохімічна оцінка, бали	37	34	33	40	31	30
Вихід зернових одиниць, ц/га	15,2	13,9	13,5	16,4	12,7	12,3

Таким чином, для забезпечення переходу до сталого розвитку сільських та селищних об'єднаних територіальних громад необхідно здійснювати раціональне землекористування сільськогосподарськими угіддями зі застосуванням науково-обґрунтованої системи землеробства. Її важливою складовою є врахування ґрунтово-кліматичних умов, зокрема, еколого-агрохімічного стану ґрунтового покриву. Такий підхід дозволить розвивати рослинницьку галузь сільського господарства та не виснажувати земельні ресурси.

Список використаних джерел

1. Гігієнічні регламенти допустимого вмісту хімічних речовин у ґрунті Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 1595 від 14.07.2020 Режим доступу: <https://bit.ly/3VKVVBt>.
2. Закон України «Про охорону навколишнього при-родного середовища» від 25 червня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. С. 546. Режим доступу: <https://bit.ly/42SRzdV>
3. Земельний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2002. № 3-4. С. 27. Режим доступу: <https://bit.ly/3nJd01Z>.
4. Національний атлас України. НАН України, Інститут географії, Державна служба геодезії, картографії та кадастру ; Л. Г. Руденко (голов. ред.); голова . кол. Б. Є. Патон. К.: Державне науково-виробниче підприємство "Картографія", 2007. 435 с.
5. Радченко Г. Раціональне використання земель: поняття та зміст. Персонал. № 8/2005. С. 89-92. Режим доступу: <https://bit.ly/3VHgL4o>.
6. Смаглій О.Ф., Матвійчук Б.В. Особливості біологізації землеробства в Поліссі. Збірник наукових праць Національного наукового центру "Інститут землеробства УААН". 2008. Вип. 1. С. 20-33. Режим доступу: <https://bit.ly/3pmdETD>.

УДК 339.97:504.06

Міронова Н.Г., д. с.-г. н., професорка,
завідувачка кафедри екології та біологічної освіти,
Вакуляк О.О., магістрантка спеціальності "Екологія",
Хмельницький національний університет

**ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІНСТРУМЕНТИ
ДЛЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ**

Анотація. Розглянуто систему категоризації циркулярної економіки, що складається з чотирьох груп та 14 циркулярних категорій. Визначено інструменти підтримки переходу України до циркулярних економічних процесів та виробництв, а саме: стандарти, що підтримують циркулярну економіку, діджиталізація та відкриті дані.

Ключові слова: циркулярна економіка, цифровізація, відкриті дані.